

לפקוח עיניים: גורמים רבי-כוח באזור מבקשים לקעקע את הישגיה של ישראל במסגרת תוכנית טראמפ להסדר ברצועה

written by פרופ' זכי שלום | 09.12.2025
עיקרי הדברים

- ישראל נמצאת כעת בעמדת כוח צבאית, פוליטית ומדינית חסרת תקדים.
- מדינות ערב וטורקיה פועלות ליצור לחץ בינלאומי למעבר לשלב הבא בתוכנית טראמפ, עוד לפני וללא פירוק חמאס מנשקו.
- ארה"ב ממשיכה לתאם את עמדתה באופן הדוק עם ישראל, אך קשובה גם לעמדות קטר וטורקיה הנתפשות כבעלות ברית חשובות.
- חמאס איבד את רוב מנופי הלחץ שלו, אך מבקש לעכב יישום מלא של הדרישות לשם שימור כוחו הפוליטי והצבאי.
- ההתנגדות האזורית לתוכנית טראמפ מרוכזת סביב המאמץ לשלול מישראל את העליונות האסטרטגית ולהחליש את תביעתה לפירוק חמאס מנשק.
- הצלחת הלחצים האזוריים עלולה להביא לעימות ישראל-אמריקאי ולפגיעה קשה במעמדה האזורי של ישראל.
- האתגר המרכזי של ישראל הוא לשמור על חזית אחידה עם ארה"ב ולהבהיר את הסיכון שבהתפתחויות שמובילות למחיקת הישגיה עד כה.

תמונת המצב

תמונת המצב הנגלית לעיני מדינות האזור בימים אלה מעמידה אותן בתחושות של נחיתות אסטרטגית מול ישראל. תחושות אלה באות לידי ביטוי ואף מתעצמות בשל שליטת ישראל ביותר ממחצית משטח הרצועה, תגובותיה החריפות והבלתי פרופורציונליות להפרות חמאס והווטו שהיא מטילה על התקדמות לשלב הבא של התוכנית טרם מימושו המלא של השלב הראשון.

תחושת הנחיתות האסטרטגית; המחויבות הקטרית לחמאס; עמדתה העוינת של קטר כלפי ישראל; המוטיבציה הטורקית להגביר את השפעתה במרחב, לצמצם את מרחב התמרון הישראלי ולשחוק את מעמדה האזורי¹ כל אלה עומדים במרכזו של מאמץ מרוכז של מדינות באזור לשינוי המציאות הקיימת. להלן מרכיבים עיקריים בתמונת המצב הנגלית לעיני מדינות האזור:

- ישראל פועלת בתיאום מלא עם ארצות הברית. כל הניסיונות לתקוע טריז בין שתי המדינות אינו זוכה בהצלחה יתרה. אומנם מתרבים והולכים הדיווחים על כוונות הממשל האמריקאי להתקדם לשלב הבא בתוכנית, כשהנשיא טראמפ אף הכריז על הכוונה לפרוס את כוח הייצוב (ISF) בשטח הרצועה כבר בתחילת שנת 2026, עם זאת, ובה בעת, הנשיא טראמפ מנהל דו-שיח אינטנסיבי עם ראש הממשלה נתניהו בתכיפות שאין לה אח ורע בזירה הבינלאומית. לאחרונה הוא הזמין את נתניהו שוב, זו הפעם החמישית, לביקור בארה"ב בחודש הקרוב. גם זו תופעה חריגה המדגישה את עומק הקשרים בין שתי המדינות ואת משמעות מערכת הקשרים האישיים בין הנשיא טראמפ וראש הממשלה נתניהו. ייחודה של זו לא נעלמה, קרוב לוודאי, מעיניהם של כל השחקנים המעורבים במציאת הסדר ברצועת עזה, כאשר הנשיא טראמפ מפעיל צעדים חריגים בהיסטוריה הדיפלומטית של ארצות הברית כדי להביא, באמצעות פנייה ישירה לנשיא המדינה, לחנינה של ראש הממשלה הנתון בעיצומו של משפט.
- חמאס איבד את רוב מנופי הלחץ שהיו לו כלפי מדינת ישראל. החטופים החיים שוחררו כולם ונמצאים בישראל. מבין החללים המתים נותר רק אחד. לחץ כבד מופעל על חמאס בהקשר זה, וסביר להניח שגם הוא יזכה להגיע לקבר ישראל. ייתכן שהעיכוב במציאת גופתו של החלל האחרון נובע מרצון של החמאס, בעידוד חלק מהמתווכות, לגרום לישראל להיכנע ללחץ ולוותר על העיקרון שאין מעבר לשלב השני בטרם הוחזרו כל החללים, תוך תקווה שארצות הברית תצטרף ללחץ.
- המחאה הפנימית בישראל, שניזונה בעיקר ממשבר החטופים, דועכת. את מקומה, אם כי בעוצמות נמוכות הרבה יותר לעת עתה, תופסת מחאה נגד הממשלה, שאותה מובילים כמה ארגוני מחאה עם אג'נדות או דגשים שונים. אחיזת הדרג המדיני ושליטתו בארגוני הביטחון מתחזקת: סירובו של שר הביטחון למנות קצין בכיר שהיה חבר ב"אחים לנשק" עובר ללא מחאה ציבורית משמעותית; ראש הממשלה מצליח, למרות התנגדות וביקורת, למנות את האלוף זיני לראש השב"כ ואת האלוף גופמן לראש המוסד; האופוזיציה הפוליטית לראש הממשלה איננה מצליחה להתגבש לכוח פוליטי משמעותי יותר, שכן ראשיה אינם מצליחים ליצור חיבור פוליטי ביניהם סביב רעיונות ומנהיג מוסכמים. סיכומו של דבר: ראש הממשלה נמצא עתה בעמדת כוח חסרת תקדים מאז נבחר לראש ממשלה בפעם הראשונה.
- צה"ל שולט ביותר ממחצית שטח הרצועה ומפעיל עוצמה גבוהה ולא פרופורציונלית על כל מה שנראה כהפרה של חמאס את הסכם הפסקת האש. בשטח הנתון לשליטתו צה"ל פועל גם באורח יזום ומתמשך לפירוק התשתיות הנוותרות של חמאס, בדגש על המנהרות, ללא הצורך של הצדקה על רקע הפרת הסכם הפסקת האש על ידי החמאס.
- לחמאס אין כיום שום דרך להגיב באורח משמעותי כלפי מדינת ישראל על ידי ירי רקטות, חדירות לשטח מדינת ישראל וכו'. הוא יכול לבצע פעולות ספוראדיות נגד כוחות צה"ל ברצועה, והוא אכן עושה זאת. מערכת ההגנה ודרך הפעולה של צה"ל מצליחים עד כה למנוע פגיעות משמעותיות בחיילי צה"ל ברצועה.

על רקע תמונת מצב זו, ניכרים לאחרונה מאמצים אינטנסיביים של העולם הערבי וטורקיה להביא לשינוי בתמונת המצב הקיימת באופן שישלול מישראל את העליונות האסטרטגית שלה וימנע ממנה ניצחון על פני החמאס ברצועה.

שר החוץ של טורקיה, חאקאן פידן, התבטא בזכות ההכרח שבמעבר לשלב הבא של תוכנית 20 הנקודות, כשהמשמעות הברורה של התבטאותו זו היא מסמוס מחויבות חמאס להתפרק מנשקו. בהכירו את העמדה האמריקנית נמנע הדיפלומט הטורקי מניסיון להתכחש למחויבות החמאס (והמדינות החתומות על המסמך) להתפרקות מנשקו. הוא מציע גישה פרגמטית, וקורא שלא להציב סוגיה זו בראש סדר העדיפויות של המערכת הבינלאומית.

אם כך יקרה, הוא יודע היטב, ייפגעו אינטרסים חיוניים של מדינת ישראל, ובעיקר ² מערכת קשריה ההדוקים עם הממשל: "פירוק חמאס מנשקו", אמר שר החוץ הטורקי, "אינו יכול להיות הצעד הראשון בתהליך. הדבר איננו ריאלי ואיננו מעשי בשלב הנוכחי. יש לקבוע סדר עדיפויות נכון ולפעול באופן מציאותי. לפני שניתן יהיה לדון בכל מהלך הקשור לפירוק הנשק של חמאס, חייבים להתקיים מספר צעדים יסודיים:

- העברת האחריות האזרחית בעזה לוועדה פלסטינית מקצועית, בעלת יכולת ניהול טכנית ואדמיניסטרטיבית שאינה כפופה לחמאס.
- הקמת כוח משטרה פלסטיני מקצועי ³ פלסטינים שאינם חברי חמאס ⁴ אשר יוכל לשמור על הביטחון והסדר. מדובר בכוח שיוקם מן היסוד, לפי קריטריונים מקצועיים.
- כוח המשטרה בעזה יצטרך לפעול בתמיכה של כוח ייצוב בין-לאומי, שיספק גיבוי מבצעי ומנגנוני ביטחון. בלעדיו לא ניתן יהיה לייצר יציבות אמיתית".

שר החוץ הטורקי לא הסתפק בכך. הוא טרח להעביר לממשל הנשיא טראמפ אזהרה גלויה אם לא יפעל על פי המתווה שהוא מציע: "אם הקהיליה הבין-לאומית לא תתקדם לשלב הבא בתוכנית", הוא הדגיש, "זה יהיה כישלון משמעותי, הן מבחינה אזורית והן מבחינת וושינגטון. עצירה כזו עשויה להחזיר את עזה למצב של סכנה ממשית ושל חזרה לטבח".

ראש ממשלת קטר, השייח' מוחמד בן עבד א-רחמן אל ת'אני (Mohammed bin Abdulrahman bin Jassim Al Thani) התייחס למצב הפסקת האש ברצועת עזה ולתנאים הנדרשים כדי שתיחשב להסדר יציב ובר-קיימא. בדבריו הוא נתן למעשה לגיטימציה להמשך פעילות החמאס לפגוע בחיילי צה"ל בשל העובדה שצה"ל שולט עדיין בחלקים נרחבים של הרצועה: "אנו מצויים ברגע קריטי בתהליך", הדגיש ראש ממשלת קטר. "הפסקת האש כפי שהיא כיום אינה יכולה להיחשב כהפסקת אש אמיתית או מלאה ⁵ אלא אם תתבצע נסיגה מלאה של הכוחות הישראליים מכל שטחי רצועת עזה, ויובטח כי היציבות תשוב אל התושבים".

ראש ממשלת קטר הביע תמיכה בתוכנית הנשיא טראמפ. לדבריו, "זוהי התוכנית היחידה

שמציעה מסלול ברור למעבר מהפסקת אש זמנית להסדר ארוך טווח. יחד עם זאת, על פי פרשנותו, "כדי להשיג יציבות מתמשכת יש להתקדם ביישום כל חלקי התוכנית" ובראשם נסיגה מלאה של הכוחות, ו[רק] לאחריה הקמת מנגנוני ניהול וביטחון שיאפשרו לפלסטינים לנהל את חיי היומיום בשקט ובביטחון.

שרי החוץ של ירדן, איחוד האמירויות הערביות, אינדונזיה, פקיסטן, טורקיה, סעודיה, קטר ומצרים הביעו בהצהרה משותפת "דאגה עמוקה ורצינית לנוכח דיווחים המיוחסים לצד הישראלי בדבר כוונה לאפשר פתיחה חד-כיוונית של מעבר רפיח. מהלך זה, כך הם טוענים, נועד לאפשר העברה של תושבי רצועת עזה לשטח מצרים. זהו צעד העלול להוביל לעקירה כפויה ולשינוי דמוגרפי בלתי חוקי, והוא מהווה הפרה חמורה של המשפט הבינלאומי".

השרים קראו גם להתחלה מיידית של פעולות שיקום מוקדמות, וליצירת תנאים שיאפשרו לרשות הפלסטינית לשוב ולמלא את אחריותה המלאה בניהול הרצועה. צעד שהם הגדירו כ"חיוני להנחת תשתית למדיניות יציבה, לניהול אפקטיבי ולשלב חדש של ביטחון ויציבות". שר החוץ המצרי, בדר עבד אל-ע'אטי (Badr Abdelatty), התייחס אף הוא למצב ברצועה והדגיש את הנקודות העיקריות הבאות:

- יש לפרוס כוח בינלאומי לייצוב ברצועת עזה בהקדם האפשרי, כדי לפקח על הפסקת האש.
- מעבר רפיח לא ישמש כ"נתיב לגירוש" או העברת תושבי עזה החוצה. אלא ככלי להזרמת סיוע הומניטרי ורפואי בלבד.
- על הקהילייה הבינלאומית להפעיל לחץ על "הצדדים המעורבים" (ישראל) כדי לאפשר כניסה בלתי מופרעת של סיוע הומניטרי לרצועה, ולהבטיח תמיכה מיידית באזרחים שנפגעו.
- עזה והגדה המערבית הן חלק מאחדות טריטוריאלית ומדינית של העתיד הפלסטיני. יש לדחוף למימוש פתרון מדיני הכולל הקמת מדינה פלסטינית על בסיס קווי 1967.

אחד ממנהיגי החמאס ברצועה, ח'ליל אל-ח'ייה, הביע אף הוא עמדה הסותרת את מסמך 20 הנקודות. החמאס, הוא הדגיש, נכון להעביר את הנשק שברשותו ברצועת עזה לידי רשות פלסטינית שתפקד על ניהול הרצועה, וזאת בתנאי שסיום הכיבוש הישראלי יתממש בפועל: "נשקנו", הוא הבהיר, "קשור בקשר הדוק לקיומו של הכיבוש ולמעשי התוקפנות. בסיומו של הכיבוש, יועבר הנשק לידי סמכות המדינה".

סיכום ומסקנות

מדינות ערב וטורקיה פועלות לאחרונה באורח אינטנסיבי כדי לשלול את הישגיה של ישראל במסגרת תוכנית 20 הנקודות של הנשיא טראמפ או לכרסמן. המטרה היא למעשה למסמס את

תביעתה החד-משמעית של ישראל שהשלב השני של מימוש התוכנית יכלול את פירוק החמאס מנשקו. את המוטיבציה הערבית-טורקית לשחיקת הישגיה של ישראל עד כה, ואת פוטנציאל ההישגים המשמעותיים כתוצאה ממימוש קפדני של תוכנית 20 הנקודות, ניתן להסביר בחשש גובר והולך של מדינות אלה מהתבססות מעמדה של ישראל כמעצמה אזורית. חיזוק מעמדה האזורי של ישראל, הן מעריכות, יפגע במעמדן שלהן באזור ובמערכת הבינלאומית.

בשלב זה, ישראל מצליחה לתמרן במציאות המורכבת ולשמר את רמת התיאום ושיתוף הפעולה הייחודיים עם ארה"ב, אלא שלא לעולם חוסן. נחישותו של הנשיא טראמפ להביא למימוש תוכניתו נעוצה וכרוכה בשאיפתו לעיצוב הארכיטקטורה האזורית החדשה, כנדבך יסוד בתפיסת אסטרטגיית הביטחון הלאומי של ארה"ב. תפיסה זו קיבלה ביטוי במסמך האסטרטגיה הלאומית השנתי שפורסם על ידי הבית הלבן לאחרונה.

הנשיא האמריקאי מייחס חשיבות רבה לטורקיה ולקטר ורואה בשתייהן בעלות ברית חשובות ומרכזיות של ארה"ב, הנחוצות למימוש האינטרסים החיוניים של ארה"ב במרחב. לכן, הוא קשוב למנהיגיהן ועשוי גם להיות מושפע מלחצים שיפעילו עליו מנהיגי שתי המדינות.

האתגר המשמעותי הניצב בפני ההנהגה הישראלית הוא בהיצמדות עיקשת למתווה תוכנית 20 הנקודות וחתירה לפירוק חמאס ולפירוז הרצועה בשיתוף פעולה מלא עם ארה"ב ובגיבויה המוחלט.

הצלחה ערבית-טורקית בשכנוע הנשיא טראמפ למעבר לשלב הבא של התוכנית ללא שחרור החטוף החלל האחרון וללא פירוק חמאס ופירוז הרצועה עלולה להוביל לעימות בין הממשל האמריקאי לממשלת ישראל ולקעקע את מעמדה של ישראל באמצעות תקיעת טריז ביחסיה עם ארצות הברית. ישראל צריכה למצוא את הדרך לפקוח את עיני הממשל האמריקאי למוטיבציה הערבית-טורקית ולהשלכותיה המסוכנות, ולהבטיח שתהיה הסכמה מלאה בינה לבין הממשל.